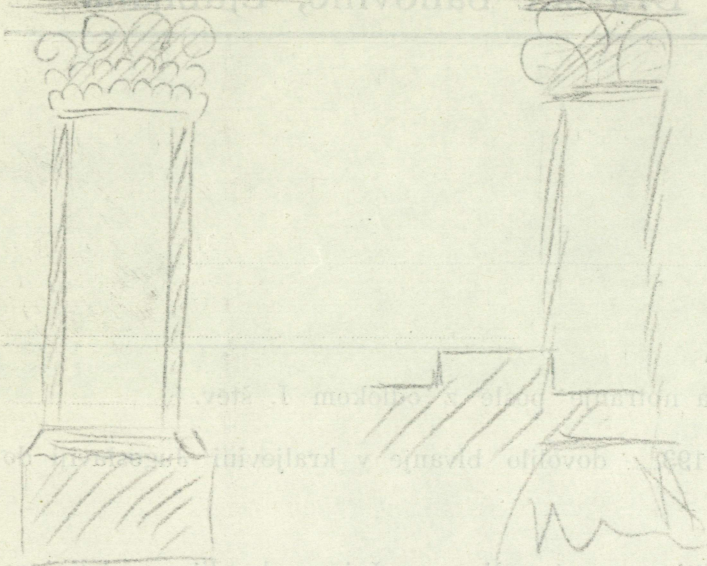

*11. stolni je spada ta slika k sv. Roku
menda k Šmarju pri Jelsah.*

1738 Bogumil Gessor. Zapisek Bro-
llov na slavoloku.

Slika v prezbiteriju pri sv. Roku
kaže Šmarje pred l. 1738. Cerkev,
kakor zdaj, brez prizidav. Obok med
ladjo in prezbiterijem ob stolpu
že obstoja. Cerkev *opis* archit. pi-
lastrov in venca. Kakor kaže se-
danji prezbiterij je bila ta zu-
nanja archit iz kamna in najbrže od-
krita. Prvotna slikarija, novi oltar

ji. Za odtok vode naj se drugače poskrbi.

Acta ss 19. Maii Tonus VI.2 *

De S. Andrea Salo Constantinopoli.

Upisal je njegovo življenje Nicephorus, eccl. s. Sophiae presbyter in
Epiphanius pozneje Konst. patriarh.

Rokopis 1574 v Bibl. Vatic. Iz bibl. kardinala Mazarin, spisana po Nice-
foru 1286. Rokopis na Dunaju znan po zapisku iz l. 1583 Cap. XXIV str. 85 *

Padec Konstantinopla, Turki ali ni zveze ?

204. Tum vero utroque vidente inclinavit *poplites?* propter nos Domina, et pertexuit

prolixan sane orationem ^{per}perfexuit manantibus ⁱⁿubectum lacrymis ^{per}que di-
 vinas et incontaminatas illius genas : oratione ante hac finita ad sacro-
 sanctum accessit altare, pro populo, qui circum adstabat, praes ^{ces}ixidenuo
 fusura. Quibus rursus finitis, pulcherimum ⁱⁿpulcherrimi capitis sui velum
 quod fulgur splendore anterbat, detractum sibi decenti cum gravitate
ⁱⁿexplōit, extensum longe lateque nitidissimis manibus tenens, supra omnem
 populi istic congregati coetum expandit : idque ita expansum, gloria Domi-
 ni ^{er}instar electri undique effulgente, ^{vis admirabilis et phanum}conspexerunt antem longo satis tempo-
 re, vbdelicet quamdiu istic sanctissima Dei Gētrix adfuit : post ^{cujus}eius
 discessum velum quoque videri desit, simuleum ipsa ^{oe ? b}sublatum, relicta prae-
 sentibus omnibus gratia singulari.

203. V Blaternah po konanih himnah.

Stele, XXXIX, 1926, str. 21-29

Kor p.c.sv. Barbare pri Šmarjah pri elšah je iz istega časa in istega kamno-
 seškega dela kot kor c.sv. Roka.

Stele, LXXIII, 24.5.1928, str. 12.

Ena najlepših cerkva v notranjščini kar sem jih videl. Ves strop štukiran, ol-
 tarii in klopi iz srede 18.stol. Iz istega časa slikarija. Na slavo roku napi s:
 T.O.cerkev je slikal na presno Bogoljub Uessor 1.1738. V prezbit. nad oknim v
 sev. steni 1.1647. Nad vrati pod to napis: "eta 1645 razsajala je v Ptuji kuga,

Dva šmaršana jo prineseta od ondot v tukaišno vas Breclovo. Polezen se začne širiti po vsej fari. V kratkem času podavi nad 200 ljudi. Da bi ljubi Bog odvrnil šibo kaznivko, se zidala se je bila na tem hribu kapelica. Služba božja se je opravljala v njej prvokrat vsako nedeljo v adventu, drugikrat o sv. Štefanu in tretjikrat o sv. Boštjanu s procesijo(?) l. 1646 Bog je na prošnjo matere božje, sv. Roka in sv. Boštjana uslišal skesane in vroče molitve ter strašno kugo mahoma poglala iz dežele. O čudežu potem pričata potem tukajšnji in č. g. Luka Urbec bivši župnik in č. g. Janez Jožef Sonce Komisar šentjurški z vsemi šmarčani in sosednimi farami vred 10. apr. 1646.

Na notranji stran. slavoloka l. 1738 in napis: Ante annos nonaginta DVos erreCta Anno CVrrentI renoVata et ornatV Isto exornata SVM.

Na sprednji strani: SVb DeCano Martino IVanz Ista st RohIaeC mesia fVIt aeg-
lexi renoVata qVoqVa repincta.

Por ima letn. 1671. V juž. steni je kamen z napisom: Anno Dni MDCCXXVIII Die XVI Iulii Ecclesia hauc et altaria solemniter consecravit illm̄s et reverend̄ss-
mus Dnus Dnus Georgius Xaverius de Marotti episcopus petinensis et praepositus
rudolphswerensis & c. sub me Ioanne Batista Iureschitz parochi samariensi.
Glavni portal iz kamna ima letnico 1651.

Kamnit portal kapele sv. stopnjic ima letnico MDCCXLVII. Notri 2 krasni sliki na platno, obe močno pokriti s pokvarjenim firnežem in zelo potrebni poprave. Freske druge kapelice od spodaj so potrebne restavracije.

Spodnji deli uničeni.

Stele, 7.8.1922, str. 4' - 6'

Glej še pod Šmarje pir Jelšah, p.c. sv. Roka.

Kronogram na kartuši na slavoloku

SVB DECANO
MARTINO IVANZ
ISTA ST. ROHI (sic!) AECLESIA
FVIT RENOVATA QVOQVE
REPINCTA

= 1887 - Brollova renovacija.

Napis na notranji strani slavoloka, v preziteriju (Obnovljen po Brollu)
ANTE ANNOS NONAGINTA DVOS ERRECTA ANNO CVRRENTI RENOVATA ET ORNATA ISTO XXXX
EXORNATA SVM = 1738.

V slavoloku na severni strani Brollo napisal: TO CERKEV JE SLIKAL NA PRESNO
BOHUMIL GESSOR l. 1738.

Na južni strani: Prenovil Jacob Brollo l. 1887.

Problem Gessorja: letnica 1738 se lahko nanaša tako na freske v ladji na oboku kot na one v prezbiteriju, se pa bolj prileka oboku ladje; one v prezbiteriju kažejo že neko dróbljenje kompozicije, ki pominja na Layerjev čas. Vsekakor freske v ladji na oboku so Gessorjeve. O tem priča mehka modelacija figur, posebno obrazov, krepka, pa vendar lucidna barva, močna, polna kompozicija in sama kvaliteta dela, ki je daleč boljša od onih v prezb. Zelo značilni so v primeri s sv. Franč. Xav. v št. Petru pri Mariboru bradati obrazi (Kristus na sliki M. kronanja, Bog oče), predvsem pa sv. xxxy, ki je popoln dvojček obraza sv. Franč. Xav. Prim. posebno partijo okoli oči (ohke, mokre oči.) - Gessorjeva tudi freska poveščanja vare na oboku ladje. Putti, = ves ohok ladje in Brezmadežna na zahodni steni slavoloka, Boštjan in Rozalija ob slavoloku in verjetno tudi še freska n zah. steni na koru. (prim. posebno obraz sv. Jožefa); vse freske po stenah ladje pa so delo druge, šibkejše roke pa ne iste kot v prezb. Verjetno je bil slikar fresk v prezb. Gessorjev pomočnik? Ali je prevzel celo za njim ali ob njem? Čudno je le, da ni kvalitetnejši mojster slikal prezbiterija kot odličnejši cerkveni prostor. Slikar prezb. tudi ziva draperijo šibko obvlada; povsod vse drobi. Vprašanje je, koliko je ta identičen s slikarjem sv. stopnic; najbrž ni zveze

med njima, kajti zadnji ima še medlejšo paletto, po kvaliteti pa je boljši in kaže skoraj močnejši spomin na Gessorja (??).

Gessor: že na freski Marijinega kronanja se pozna rdečica, kot odmev ognja na licih angelov. To ga približuje Čebeju.

Slika 3 čednosti (poveličanje vere, zraven peter, Pavel in Jožef) ga precej približuje slikarju sv. stopnic - pa odnika od pravega Gessorja. Tudi v tonih, bolj rokokojski. Pri Gessorju figure bolj herkulske, pri slikarju 3 čednosti (v ladji na oboku, ob slavoloku) figure bolj vitke, krhkejše. To bi bilo treba še podrobneje preiskati. Končno ni nujno, da gre res za dve roki - le lahko tudi Gessor.

Slike po stenah ladje trše, razrahljana kompozicija, barve bolj umazane. Polnoma brez fantazije, kakor tudi slikar prezb.

Freske na ograji kora se približujejo onim na sv. stopnicah. Lahko so v zvezi tudi s slik. prezbiterija.

Zelo verjetno je celo, da tudi freske na stenah prezb. niso od iste roke kot one na oboku prezb., kajti zadnje so kvalitetnejše, bolj razgibane in nekoliko jasnejšega kolorita - ter bližje Gessorju, niso pa njegovo delo.

Svete stopnice. Po letnici na oltarju iz l. 1747. Freske: dokaj flot slikano, posebno prizori, ki naj bi bili bolj v ozadju (angeli na Jakobovi lestvi). Rahle, rokoko barve. Slikar spoznaven posebno po vinsko rdečih kosmičastih konturah. Tega v cerkvi ni nikjer opaziti. Prav ta kosmičasti način značilen za tega mojstra, včasih kar skicno učinkuje (prizori za apostoli - kralj z ženski ob Tadeju).

Slika Kristusovega vstajenja (pl. c.) utegne biti Gessor, vendar so figure trše. Kolorit temnejši, kjaroskuro. Približuje se sliki sv. Petra na oltarju v cerkvi. Značilne so rdeče osvetljene lica ~~xpxwrxwx~~ angelčkov. Nevarnost zamenjave s Čebejem.

Slika žena ob grobu (pl. c.) se mi ne zdi istega dela. Je bolj manieristično občutena. Starejša?

Freske na križanju sorodne stopnicam, vsaj tiste na oboku. Isto delo! Kapela križevega pota - freske čisto drugega dela. Nekam toge, shematične, tipizirane figure.

Kapela kronanja - freska isto delo kot prejšnja kapela. Pa je le nekaj zveze s stopnicami (Turbani!). Manjka pa kosmičasta tehnika.

Kapela bičanja - isto delo kot prejšnja. Enako kapela Oljske gore. Kapela Pie

SV. ROK NAD ŠMARJEM, p.o. in kalvarija,

TA BLIZU PREJŠNJI! (isto?) Zelo togo. - Škapulirska kapela - isto kot sv. sto
pnice? Med vsemi kapelami najbolj kvalitetna.
Kapela sv. Roka - ljudsko delo.

Cevc XVII, 28. 3. 1954, str. 4' -7

Filiala, posvečena sv. Roku. Božja pot.

Pravilno orientirana cerkev stoji na zelo razglednem hribu v n.v. 369m.

Viri in literatura: so isti kot pri Križevem potu.

Cerkev sestavljajo: pravokotna ladja, precej ožja in mnogo nižji 3/8 zaključeni prezbitერიj, kateremu je na jugu prizidan mogočen prizmatičen zvonik, ladji pa niška, ozka kapelica in kamenito stopnišče, vodeče v ladjo. Gradnja je kamenita, ometana. Strehe sedlaasta, strešasta, škrljeva, zvonikova štiristrano piramidasta, rahlo usločena, škrljeva.

Zunanjščina: ladjo opastuje pristeršen talni zidec, ima klesane ogle ter profiliran fabion, ki je na fasadi prekinjen. Fasada je preprosta s strmim čelom in brez fabiona. V osi ima členjen portal v pp okvirju s profilirano gredo in ravnima kriloma. Podboja in lok krasi okrogle rozete, kapitela pokončen akant, teme grb z mitro in enim cofom (Novomeškega kapitlja), katerega bordura tvori na ostenju masko. Na vsaki strani temenika je letnica 1651. Nad portalom je v ppk niši leseni kip sv. Roka s psom. Okoli niše so sledovi fresko-slikarije, ki je bila izvedena na naključni omet. Vidi se samo še volutasto zapognjene rdeče trakove ter sledove plave školjkovine, kar govori za čas proti sredi 18. stol. Nad slikarijo je okroglo okno s poševnim kamenitim ostenjem in konkavnim žlebom v notranjosti. Južna ladjina stena ima 2 visoki, zašiljeni okni s poševnim ometanim

ostenjem ter s konkavo kovano mrežo 18. stol., med njima pa profiliran pp portal s profilirano gredo in letnico 1666. Na zapadnem delu stene je sončna ura s letnico 1860, v profiliranem pp okvirju s konkavno posnetima gornjim ogloma, na vzhodnem koncu pa opornik s pristrešnim konkavno izpodrežanim zidcem in s pultasto opečno strešico na enakem, le odbitem zidcu. Severna ladjina stena ima 2 visoki zašiljeni okni, enaki onim v južni steni. V južni zidki iz 18. stol. sta preprosta kamenito stopnišče, vodeče k preprostim pp vratom na prižnico in kapelo, pokrito s eternitnimi sedlasto in pultastima strešicama ter pp portalom v vzhodni steni. Kapela ima v fasadi v srednjem trikotnem delu okroglo lino s postenjem. Čelo tega dela krasi kamenit profiliran fabion in 3 kamenite piramide. Na fasadni steni so vidni sledovi rdeče slikarije. Ob priliki prizidave opisane kapelē, so prvotna ladjina okna spodaj nekoliko razidali.

Prezbiterij ima pristrešen talni zidec ter konkaven napušč. V južni steni ima 2 zašiljeni okni s poševnima ostenjema in žlebastima profiloma, vmes pa opornik s dvema enakima zidcema in pultasto opečno strešico. V zaključnici je enako okno, le da je polkrožno zaključeno. V severni steni je zašiljeno okno enako onima v južni steni.

Zvonik: ima pristrešen talni zidec, nato v višini prezbiterija pristrešen konkavno spodrežan zidec, od katerega naprej imajo zvonikove stene ogalne toskanske pilastre, katere povezujejo na vrhu loki, tvoreč tako poglobljena ppk polja. Raven fabion je profiliran. V vzhodni steni je preprost pp vhod ter zelo mala ozka pp lina s posnetimi robovi, višje slede pp in ppk linica ter končno členjena ppk zvonova lina. V severni steni sta 2 večji pp okni s kovanjem 17. stol., višje pa ppk linica in členjena ppk zvonova lina. Pred to steno stojita na tleh 2 profilirana kamna konkavnima stranskima stranicama. V zapadni steni so pp in ppk linica ter ppk členjena zvonova lina, pod katero je napisana plošča s napisom: AD HONOREM DEI ET ST. ROCHI PRO AVERTENDA PESTE 1646. Cerkvena zunajščina je v celoti vzeto preprost a

ter v pravem nasprotju z notranjščino, katero krije.

Notranjščina: je ena najlepših v Sloveniji. Tlak je po sredini ladje teracast ter iz l. -1880, ob straneh pa iz marmornatih plošč. V prezbiteriju je dvignjen za 3 stopnice in ves teracast, oltarni suppedaniji pa so dvignjeni za 2 stopnici. Pevska empora je zidana, počiva na 2 lepih kaneliranih jonških slopih, 2 enakih pilslopih in 3 konsolah z cofastimi zaključki ter na 2 križnih obokih, tretjega pa zavzemajo obzidane okrogle polžaste stopnice. Emporina fasada je i-redno bogata. Nad slopi se nadaljujejo kanelirani pilastri in polpilastri, loki so tudi kanelirani in imajo v temenih 3 volute. Pilastri in volute nosijo profilirano gredo, na kateri počiva polna zidana ograja s 6 polji in 7 s trto prepletanimi pilastri, nosečimi golšasto ogredje z letnico 1671. kot zaključkom zidane ograje. Vseh 6 polj krase razgibane kartuše v bogato razčlenjenih štuk-okvirih ter s freskami: cestninarja, Magdalene, Petra, Pavla, Hieronima in Davida, torej v glavnem spokomikov. Nad zidano ograjo sledi lesena, diagonalno mrežasta ograja, ki tvori 6 pdp polj, spodaj in zgoraj ornamentirana, golšasta zidca, vmes strbrič skompozitnimi kapiteli, nad njimi in gošami plamenaste vaze, nad polji pa fantastična čela iz školjkovine in rokaja. Korna ograja je gotovo med najlepšimi v Sloveniji, le da je ^{na} žalost že precej poškodovana. Severna kapelica je dejansko samo obhod okoli levega oltarja. Je nizek, banjasto obokani, jasen prizidek, ker je v njem ohranjen ladjin talni zidec. Obhodna loka sta ppu, banjo pa krasi freska čudodelne MB v pokrovu, obdane od bogatega karušastega okvirja, katerega držita 2 angeička. Ladjo členi 5 parov pilastrov, od katerih je 1. par na pevski empori, 3. par nad stranskima oltarjema, 5. par pa ob slavoločni steni, ter počiva na volutastih konsolah. Pilastri so duplirani ter izredno bogato okrašeni s štukom, ki tvori razne preplete trakov, cvetnih vejic in v sredini višine bo-

gate kartuše. Kapiteli so kompozitni in izredno bogati ter nosijo golšaste kose popolnega ogredja. Vse pare, razen tretjega, povezujejo preko banje s 4 pari sosvodnic, oproge, katere krasi bogata štukatura, tvoreča razne fantastične oblike kartuš in medaljonov. Spodaj obteka podolžnici v višini 2 m profilirani zidec, pod katerim je stena poslikana z dekorativnimi polji, pilastri pa s piščalasto kaneluro. Ob južnem vходу je okrogel stenski kropilnik z letnico 1674. V tej steni je tudi ob stranskem oltarju vzdana marmornata pp plošča z napisom: ANNO DNI MDCCXXVIII DIE XVI. JULII ECCLESIAM HANC ET ALTARIA SOLEMNITER CONSECRAVIT ILLMUS ET REVEDSSMUS DNUS ~~DNUS~~ DNUS GEORGIUS XAVERIUS DE MAROTTI EPISCOPUS PETINENSIS ET PRAEPOSITUS RUDOLPHS-WERTENSIS & C. SUB MC IOANNE PAPTISTA JURESCHITZ PAROCHO SAMARIENSI. Ostenje oken krasi štukatura, v temenu sta 2 angelski glavici, pod oknom nekaka konzolasta nosilca, med katerima je iz štukiranih S volut sestavljen ščit, gornji del okna pa spremlja bogato čelo z vazami, mrežo, školjkovim in cvetnimi vejicami ter poslikanim majhnim poljem v sredini. Nad stranskima portaloma je ovalen, razgiban medaljon, bordiran z mrežo, školjkovino, akantom in kronan z angelskima glavicama. V južnem medaljonu je freska Franca Xaverija, krščujočega Indijance, v severnem Janeza Nepomuka, spovedujočega češko kraljico. Nad medaljonoma sta veliki freski v bogato profiliranem, spodaj konkavno vbočenem, zgoraj volutasto zaključenem okvirju. Na severni steni je predstavljen klečeč Janez Nepomuk z ~~2~~ 2 angelčkoma pred seboj (eden drži knjigo, drugi pa daje znak molčanja), v ozadju pa se vidi prizor mučenja z mostom čez Vltavo, zgoraj se v oblakih prikazujeta 2 efeba, katerih eden kaže v nebo. Na južni steni je podoba umirajočega Frančiška Ksaverija, okoli katerega se mudi 5 angelčkov, zgoraj se odpira nebo z več angelčki in glavicami ter 2 efeboma, ki kažeta v nebo. Okvirja krasi zgoraj zelo bogat štuk, sestavljen iz volut, akanta, mreže, 2 plamenastih vaz in školjkovine, zaključuje pa školjka, večja angelska glavicā in polno plastična perjanica treh nojevih peres. Nad pevsko emporo sta približno enaka, le precej manjša okvirja, v katerih desnem-južnem, je naslikan klečeč

Anton Padovanski, kateremu se prikazuje MB z otrokom, na levem-severnem pa kleči donator-župnik dr. Matej Vrečer, ki je dobra portretna študija, nad katerim se odpira nebo in se prikazujejo MB z otrokom, Notburga, Sebastijan, Jožef in Rok. Nad okvirjem je bogato štukirano fantastično čelo z glavnim motivom mreže in školjkovine, zadnjo ladjino steno izpolnjuje slikarija, predstavljajoča nekaki triufalni lok s kartušo, nošeno od 2 patov, s podobo Cranachove MB v temenu in "kipoma" Florijana in Jurija ob strani, zgoraj v oblakih pa se na vsaki strani okna prikazujejo 14 ~~prilp~~ priprošnjakov v sili: Blazij, Jurij, Ahac, Erazem, Vit, Marjeta, Krištof, Pantaleon, Cirijak, Egidij, Evstahij, Dionizij, Katarina in Barbara. Slavoločna stena je zelo bogato dekorirana. V temenu slavoloka je velika, izredno bogata, večinoma polnoplastično dekorirana kartuša z napisom: svb DeCano/Martino IVanz/Ista st. Rohl aeCLesia/ fVIt renoVata qVoqVe/ repIn^{ta}, ki daje letnico 1887. Preje je bil tu nemški napis: ANNO 1646 BIN ICH ERBAUT, 1738 VON NEUEN RENOVIERT, 1825 VON AUSSEN REPARIERT. Nad kartušo se dviga nekak oltarni nastavek s parom stebrov in pilastrov, ki počivajo na golšasti gredi, nošeni od 4 bogatih volutastih konsol ter noseči popolno, v sredi prekinjeno ogredje, speto s polkrožno profiliranim lokom. V sredini je v črnem okvirju freska Immaculate, katere otroček s križem prebada zmaja, ki plava na oblo, na kateri stoji Marija. Nad njegovi konveksno-konkavnim okvirjem je v čelu božje oko v žarkih, obdano z oblaki in glavnicami, ob strani med stebroma pa sta kipa Janeza Krstnika in Jožefa z otrokom v naročju. Na ogredju se igrata 2 patta in stojita 2 vazi. Nastavkovi ušesi sta iz mreže, školjkovine in festonov, med konsolami ~~xixaxi~~ nosečimi nastavek, pa visijo prosto viseče grilande. Na vsaki strani "nastavka" sta v 2 razgibanih, bogato okrašenih medaljonih, kronanih z glavnicama in spodaj zaključenih z rogovoma izobilja, freski Sebastijana in Rozalije. Ostalo ploskev slavoločne stene med medaljonu in nastavkom izpolnjuje razgibana baročna ornamentika, tvoreča mrežo in rokaj. Ladjin obok: Zapadna pola: po robovih sosvodnic teče tračna štukatura, ki

preide v rogova izoblilja, v temenu pa jo zaključuje razgiban medaljon. Sosvodnici izpolnjujeta 2 izredno razgibana medaljona s freskami pa 2 angelskih glav, katerih deloma volutasta bordura je v zavojih polno plastična. Medaljona spremljata mreži, kateri veže školjka. Obok sam izpolnjuje fantastična oramentika, tvoreča deloma poslikane medaljone (Jožef z Jezuškom na poti v Egipt in Jezušček in Janezek z jagnetom), deloma fantastične like, izpolnjene z akantom, školjkovino, prosto visečimi cvetnimi obeski, itd. Toni te pole so: osnovni ton je svetlozelen, vmes pa so modri, roza, plavi, pompejansko rdeči in lila.

Druga in tretja pola spadata skupaj, ker jih veže velik osrednji, bogato razgibani medaljon s fresko Marijinega vnebovzvetja in kronanja. Sosvodnice so enako obrobljene kot v zapadni poli, v temenu jih zaključujejo razgibani medaljoni, ki segajo preko robov v osrednje poslikano polje. V sosvodnicah so v baročnih medaljonih freske 4 evangelistov, spremljane z mrežo, školjkovino itd. Ostale dele banje zavzema fantastično oblikovana štukatura iz akanta, trakovja, visečih girland, lambrekinov itd., tvoreča posamezne male kartuše z naslikanimi angelskimi glavami. Oba ventilatorja na koncih osrednjega poslikanega polja imata obliko razgibanih školjkastih polj, ki s svojo borduro segajo preko okvirja osrednje freske. Ob straneh te centralne slikarije, se nad pilastroma tvorita 2 baročna, z angeli poslikana medaljona z izredno bogato borduro iz volut, mreže, listov, listnih vejic, akanta itd., v temenu pa s posebno kartušo, ki sega preko roba osrednje freske, tvoreč na koncu grupo 2 glav v školjkastem okvirju.

Četrta pola: bordirane sosvodnice se končujejo v 2 fantastična medaljona, ki segata preko roba osrednjega razgibanega medaljona s fresko klečeče cerkve, pred katero so tiara, ključi, kelih, knjiga in triramni križ, za njimi Adam in Eva, nad njimi upanje v podobi žene s sidrom, na drugi strani Peter, Pavel, Jožef in plavajoča ljubezen, v sredini zadaj pa stolp, Jezus ter na vrhu božje oko. V sosvodnicah sta po 2 fantastična, komplicirana medaljona z po

2 glavicama, na oboku samem pa raznolika štukatura, tvoreča medaljone (v 2 sta naslikani angelski glavici, v 2 Marijino oznanenje), vejice, viseče girlande, 2 ptičji glavici, itd. Osnovni ton stropa je svetel, rumeno-zelen, med katerega se mešajo ostali toni lila, raza, modri, oker, ki so zelo nežni ter plavi ~~ter~~ in pompejski, ki sta močnejša. Vse freske so poživiljene in preslikane od Jakoba Brolla l. 1887.

Prezbiterij: Od slavoloka naprej ga v višini do 2,5 m obroblja slikarija, predstavljajoča nekako lamberijo s stebriči, nosečimi golšasto ogredje, po katerem se v slavolokni partiji mudijo 4 puti in stoje 4 cvetne vaze. To imitacijo lamberije krasi v 10 baročnih medaljonih v zeleni monotoniji izvedene doprsne podobe apostolov. V levi, severni steni je ušesast profiliran pp portal s preklado, okrašen s 3 rozetami in profilirano gredo ter s čelom, sestavljenim na straneh iz volut, v sredini pa z ovalnim medaljonom - IHS v bogatem okvirju iz halugastega akanta. Portal je iz ca 1646, nad medaljonom pa ga zaključuje iz štuka narejena košarica cvetja, ki je dodatek iz ca 1738. Desno od zakristijskih vrat je za naslonjalom klopi črna pp plošča, zaključena s profiliranim zideem ter z ovalnim medaljonom s škofjskim grbom v sredini. Pod grbom je napis: HIE LIGT BEGRABEN DER WOL/ERWÜRDIGE VND HOCHGELEHRTE/ HERR ANTONIUS KOPINSEKH, PROTH/ APOST: VND GEWESTER PFABER/ ZV ST: MARTIN, WELIHER DEN 21 AVG. / AÖ 1700ALDA IN GOTT VERSCHIDEN/ DEME GOTT AM INGSTEN TAG WIE/AVCH VNS SAMBENTLICH DIE FRO/LIHE AUFERSTEVNG VERLEYHEN WOLLE/AMEN/ DISES EPITAVIVM HAT IHME SEIN/ LIEBER ERVDER HERR JOANN IACOB/ KOPINSEKH EINER LÖBL: LAA: IN/ CRAINPALLMAISTER ZV EINER EW/ IGEN GEDÜCHTNVS MAHEN LASSEN/. Nad zakristijskimi vrati je kamenita pp lina zvonikovega l. nadstropja, katero ~~nek~~ nosita voluti, kar krasijo rozete, zaključuje pa profilirana greda, okrašena z manjšim štukiranim medaljonom. Lina ima letnico 1647.

Prezbiterij čeni 5 parov pilastrov, od katerih vhodni par z oltarjem ni ničemer okrašen, ki nosijo banjo z 4 pari sosvodnic in tristranim

zaključkom. Pilastrji imajo profilirane zidice, so okrašeni s štuk ornamentiko in plastičnimi školjkastimi konzolami, na katerih sedi 6 lesenih angelčkov svečonoscev. Ostenja oken krasi dekorativna slikarija, ki posnema štuk, temena oken pa lepi razgibani štuk-medaljoni. Ostenje slavoloka, ki ima profilirana kapitela, krasi štuk, slopa v obliki 2 razgibanih medaljonov z napisoma: PRENOVIL JAKOB BROLLO L. 1887. JANEŽ PECK CERKVENI KLJUČAR in TO CERKEV JE SLIKAL NA PRESNO BOGUMIL GESSOR L. 1738, ostenje loka pa trak tvoreč razna polja in medaljone, v katerih spodnjih dveh sta cvetni košarici. Na hrbtni strani kartuše obrnjene v ladjo, ki visi z 2 girlandama vred v prostor in globoko pod slavolok, stoji letnica 1738. Slavolok proti prezbitერიji krasi fresko-slikarija, predstavlja joča od 2 puttov nošeno napisano kartušo, iz katere izhajata bohotni akantovi vitici, segajoči daleč ob loku navzdol ter zaključeni z 2 velikima sadnima obsekoma. Napis na kartuši se glasi: Ante ~~xx~~ annos nonaginta DVos erreCta anno CVrrenti renoVata ornoVata ornatV Isto exornata SVM, ki daje letnico 1738.

Stene prezbitერიja krasi 5 fresk v različno oblikovanih okvirjih, z medaljonički, ki segajo v okvire, spodaj in z bogato oblikovanimi, deloma kartušastimi čeli zgoraj. 4 od njih predstavljajo razne čudeže sv. Roka: 1. hromi in kruljevi kličejo na pomoč svetnika, ki kleči zgoraj na oblakih, obkrožen od angelov, 2. svetnik ozdravlja nekemu možu zlomljeno nogo, 3. na kugi umirajoči kliče na pomoč svetnika, ki je v nebeški slavi in 4. jetniki kličejo na pomoč svetnika, ki v nebesih prosi zanje. Peta slika, ki je med zakristijskimi vrati in lino z letnico 1647, je pa kulturno zgodovinsko važna, ker na-n kaže začetek božje poti pri Sv. Roku. Upodobljeno je Šmarje, kakor je izgledalo l. 1738 z Miklavžem zadaj in leseno kapelo ter zvonom, obešenim na bližnjem drevesu pri Roku. Seveda je slika kapela brez historične vrednosti in nima s historijatom naše cerkve mnogo skupnega, ker je bila cerkev že od vsega začetka zidana. Pač pa slika važna za stavbeni razvoj farne

cerkve, katero kaže že barokizirano. Iz Šmarja gre k Sv. Roku procesija. Pod sliko se nahaja slovenski napis iz l. 1887, ki je nadomestil nek kega originalnega iz l. 1738, in se glasi : LETA 1645 RAZSAJALA JE V PTUJU KUGA. DVA ŠMARČANA JO PRINESETA OD ONDOT V TUKAJŠNO VAS BREČLOVO. BOLEZEN SE ZAČNE ŠIRITI PO VSEJ FARI. V KRATKEM ČASU PODAVI NAD 200 LJUDI. DA BI LJUBI BOG ODVRNOL ŠIBO KAZNIVKO, SEZIDALA SE JE BILA NA TEM HRIBU KAPELICA, SLUŽBA BOŽJA SE JE OPRAVIJALA V NJEJ PRVIKRAT VSAKO DRUGO NEDELJO V ADVENTU, DRUGIKRAT O SV. ŠTEFANU IN TRETJIKRAT O SV. BOŠTJANU S PROCESIJO L. 1646. BOG JE PRIPROŠNJO MATERE BOŽJE, SV. ROKA IN SV. BOŠTJANA USLIŠAL SKESANE IN VROČE MOLITVE TER STRAŠNO KUGO MAHOMA PROGVAL IZ DEZELE. O ČUDESU TOTEM PRIČA Č. G. LUKA GRBEC, BIVŠI ŽUPNIK TUKAJŠNI IN Č. G. JANEZ JOZEF SONCE, KOMISAR ŠENTJURSKI Z VSEMI ŠMARČANI IN SOSEČNIMI FARAMI VRED. 10 APRILA 1646. Nad opisano pokrajino se prikazujeta nad oblaki podobi Roka in MB, od katerih padajo svetli žarki v Šmarsko cerkev in na procesijo.

Obokove nastavke krasi razgiban štuk, sosvodnice po robih, cvetne vitice in v temenu angelske glavice, njih trikotna polja pa štuk iz cvetnih vitic, trakov, akanta in školjkovine, tvoreč razne fantastične okvire in like. Obok sam nosi v temenu 2 veliki razgibani polji s freskami, ki predstavljajo sv. Trojico na oblakih, nošeni od angelov ter sv. Roka, kako v nebesih prosil Jezusa za usmiljenje in odvrnitev šib božjih. Jezus z desnico ravnokar zastavlja angela Azraela z mečem, šibo in mrtvaško glavo, ki plava k vodri zemeljski obli, Rok kleči na desni na oblakih, Jezus, ki stoluje nad angelom na oblakih drži v levici križ, v desnici pa bliske. Na vsaki strani osrednji 2 medaljonov sta po 2 manjša razgibana, z izredno bogatimi štuk okvirji ter freskami 4 cerkvenih očetov. Vmesna obočna nastavka zavzema večja in bogatejša medaljona, katerih štuk vordura izoblikuje v spodnjem delu 2 poprsji, krase pa ju freske: sv. Rok s psom kleči na eni nogi v pokrajini, za njim stoji angel z neko listino v rokah ter sv. Rok leži prikovan v ječi, prikazuje se mu angel z napisnim trakom ET ERIS IN PESTE PATRONUS. Nad oltarjem sta

2 majhna medaljončka z freskami po 2 angelskih glavici. Obočni del nad glavnim oltarjem in za njim je bogato štukiran z motivi medaljonov, karanš itd. Osnovni ton prezbiterja je rahel okrasto lila, drugi toni so modri, rjava, rmeni, opečno rdeči, lamberska slikarija je vijoličasto-rdeč-kasta, odnosno okrasta. Freske na stropu so popravljene od Brolla in več ali manj preslikane, vendar ne toliko "poživljene", da ne bi bilo čutiti v njih še prvotne roke in baročnega razpoloženja.

Vsa notranjščina nudi več ali manj harmonično razpoloženje prostora drobnih oblik štuka in barve, ker se mi zdi, da so le glavne fresko-slikarije po Brollovi preslikavi nekoliko pretežke za ta filigran baročnega prostora. Cerkev je bila štukirana in poslikana l. 1738. Po tradiciji sta delo izvršila štukator Jožef Anton Quadrio in slikar Gottlieb Gessor. Ruška kronika na listu 70. za l. 1690 omenja: Quadrio Josephus Antonius Nobilis Venetianus. Bein stucatorius Mgr. in na listu 139. za l. 1716 Quadrio Joanes Bapt. Marburg S. J. Pater. Jožef Anton Quadrio se je oženil v Rušah dne 21. jan. 1720 z Marijo Julijano Anshanerin. Družina Quadrio je živela v Mariboru v 18. stol. Notranjščina je bila obnovljena l. 1882 in 1887, ko je freske popravljaval in preslikaval Jakob Brollo, ter l. 1911, ko je štukature popravljaval Pietri d'Aronda iz Udine, freske pa izmil in očistil Matej Stern in P. s. Na južni ladjini steni je nad vhodnim oknom mala medaljon slika Kristus izraoča sv. Petru ključ, nad zapadnim oknom enaka slika sv. Petra na apostolski poti. Na severni ~~stani~~ ladjini steni nad vhodnim oknom slika Jezusavega krsta, nad zapadnim oknom pa slika sv. Pavla na apostolski poti.

Zakristija ima pod in križni obok. V okensko polico ima vdelan lavabo. Njene vratnice so še originalne. Zakristija zavzema s stopnicami, ki vodijo v zvonikovo I. nadstropje, pravzaprav nekaj oratorij z že opisano pdp lino v prezbiterij, zvonikovo pritličje.

Oprava: Glavni oltar: Ima razgiban suppedanij, sarkofagasto štukirano menzo, rahlo konkavnega tlorisa, okrašeno z vložki iz drugobarvnega štuka v obliki polj, odnosno v sredini bogato oblikovane kartuše. Podstavek je širši od menze. Predela, ki se razvija s pomočjo 2 konveks, in osrednje konkave v prostor, je zgoraj in spodaj omejena s profiliranimi zidcema ter oblikuje na strani 2 obhodna loka, pravzaprav 2 slopa z na njih počivajočo prestasto voluto, katere loka zaključujeta navzgor 2 voluti s školjko v stičnicah. Na menzi je v objemu predele tabernaklej, katerega vratca krasi relief označenja, ki tvori na strani 2 volutasta podstavka za leseni poprsji Jezusa in Marije, navzgor ga pa zaključuje volutasti baldahin razgibanih oblik. Nastavk nosijo 3 pari stebrov s kompozitnimi kapeteli ter golšastim ogredjem, ki se na sredini polkrožno usločuje, tvoreč ^{pod seboj} voluto bogato ornamentalno okračenno nišo v zelo razgibanem okvirju. V niši stoji leseni kip sv. Roka na visokem podstavku v naravni velikosti. Svetnik drži v levici popotno palico, z desnico kaže na rano na desnem stegnu, spremlja ga psiček. V stranskih nišah, ki sta nad obhodnima lokoma, stojita kipa papeža Silvestra in umirajočega Antona Puščavnika. Niši oblikujeta po 2 slopa s potlačenima lokoma, v njih sta votlini s fantastičnim rastlinjem in obema puščavnikoma: Silvester ima poleg sebe vola in križ, na palmi pa je vidna kačja glava, Anton Pušč., ki umira s križem v roki in ima poleg sebe merjasca, prikazuje pa se mu Kristus. Votlini sta temno zeleni, figurir pa sta pozlačeni. Nišina loka tvorita zgoraj nekaki voluti, na katerih sedita efega, katerih eden moli, drugi kaže v nebo. Ob osrednji niži stojita med stebri kipa škofov Valentina in Blaža. Atiko nosita slopa s pilastroma in 4 volutami, zaključuje pa jo glošasta usločena greda, ki v srednjem, nekoliko višjem delu prehaja v 2 voluti, noseči školjkovino. V pps niši je sedeča Rozalija s križem in lobanjo v votlini. Nad njo plavata 2 angelčka s cvetno krono. V glavni niši in pred njo je 6 piramidastih relikviarijev in dva krasna srebrna, pozno-baročna svečnika. Na ogredju nastavka in atike se igrajo 4 putti. 6 pločevi-

nastih svečnikov je zelo bogatih in lepih baročnih. 3 kamon tablice kažejo že na copf-stil, a so lepe in okusne. Ves oltar je iz štuka, le ppastike so lesene. Oltar je visoko kvaliteten izdelek, katerega pa je delala druga roka kot oltarje v ladji. Predvsem je ta oltar težji, impozantnejši in njegovo arhitekturo nadvladuje ornamentalna dekoracija.

Oltarja ob lsavoloku sta enaka. Imata prizmatično menzo, katero krase polja, okrašena z različnimi vrstami rozet. Na menzah je letnica 1750 in napis CONSECRATUM 1729. Podstavek ima obliko navpične volute, predela je v sredi konkavno usločena ter ima ob strani 2 podstavka za stebra. Njen gornji del je enakega tlorisa, le da izoblikuje nad podstavkoma bogati voluti, osrednji del pa se usločuje. Nastavek nosita 2 stebra s kompozita kapiteloma, ob strani pa 2 naprej obrnjeni voluti, na katerih sedita 2 angelčka, ki sta bela in le sena, eden drži puščico, drugi kaže v nebo. Popolno ogredje je golšasto ter v sredi okrašeno z bogatim kartušastim ščitom s krono zgoraj. Atektonsko atiko nosita 2 naprej zasukani voluti, zaključuje pa v sredi usločena greda s 2 košaricama cvetja in kartušo v temenu. Levi oltar ima v nastavku zelo ozko in visoko pps opl sliko, ki predstavlja sv. Sebastijana, je zelo temnega kolorita in popravljen od Broilla. Ker se pod sliko prikazujeta 2 iz štuka oblikovani angelski glavici, je slika spodaj konkavno usločena. Njen okvir je črn-zat in dobre kvalitete. Kartušasti ščit v tem oltarju krasi monogram SB. V atiki je slika MB z otrokom, MB je podana sede in v 3/4 profilu, otrok pa se igra z belim vencem, katerega drži v rokah. Plečevinasti svečniki so bp. Na predeli je slika Marije dobrega sveča v zelo lepem in bogatem pp okvirju z velikim čelom in razvitimi ušesi, sestavljenimi iz motivov: mreže, akanta, školjkovine in na čelu kartuše. Na desnem oltarju je v nastavku slika Jožefa z otrokom na rokah, v atiki pa BO z golobom sv. Duha. V ščitu se nahaja aliančni grb grofov Gaisruck, lastnikov gradu Jelše med leti 1666-1799 ki kaže z vrtnicami okrašene rogove in lipove vejice iz grba Lindeckerjev.

Svečniki so isti in bp. Slika Celovškega Jezusa ima enak okvir kot slika Marije dobrega sveta na prejšnjem oltarju. Obe sliki sta opl. velike kvalitete iz srede 18. stol. Oba oltarja sta ozka in visoka ter sta komponirana za slavoločno steno. Izdelana sta iz štuka, katerega uporabljata v različnih barvah: podstavek je temno siv, predela je svetlejša roza, nastavek in predela sta belo-zelenkasta, žilnata. Oba oltarja sta deli iste roke ter visoke kvalitete. Na njihovih menzah sta borna ostanka platnenih antependijev iz 18. stol.

Naslednji par oltarjev je nameščen v sredi obeh ladjskih podolžnic. Imajo izdano prizmatično menzo, ki je baročno ornamentirana^{alno} poslikana. Podstavek tvorita 2 voluti na vsaki strani menze. Predela je močno prostorno razvita ter tvori na zunanji strani 2 školjkasti konzoli. Njen gornji del razpada v 3 pare podstavkov, katerih prednji par stoji svobodno, ki tvorijo baze za enako število navzgor širečih se slopov z bogatimi kompozitnimi kapiteli. Med paroma zadaj stojičih slopov sta školjkasti konzoli, pod njima angelški glavici s školjkovino, od katere visita cvetna slopa. Izredno razgiban golšasto ogredje je v sredi popolnoma prekinjeno. Atektonsko atiko flankirata 2 para volut, od katerih je prednji svobodno stoječ, noseča lambrekinasti baldahin s kupolastim nastavkom in razkošno cvetno vazo s polno plastičnimi cvetnimi vejicami, ki deloma stoje, deloma vise. Kjer volute počivajo na nastavkovem ogredju se pojavlja po en par glavice, volutne loke same pa ovija akantovina. Vse je izredno bogato in razkošno. V atiki levega oltarja je Agnus Dei v sredi giorije in polno plastičnih girland, v sliki desnega oltarja je podoba sv. Duha v sredi enakega okrasja. Osrednji dolbini sta nekoliko potlačeni ppk. Med njima je med kosoma ogredja bogata polno-plastična karuša z monogramoma IHS in M. S. Pod nišo levega oltarja je še ena kartuša z Marijinim monogramom in letinco 1739. V desnem oltarju sta ob strani kipa Frančiška Ksaverija in Ignacija Lojole, v srednji zastekleni

niši pa dete Jezus v pravi obleki z jabolkom in scepterjem v rokah, obdaja jo ga črni oblaki z glavicami in zlatimi žarki, nekoliko pod otrokom je veliko, s trnjem ovito srce s plamenom in križem zgoraj, pod vso to plastično skupino pa steklen relikviarij s podobo Praškega Jezuščka,

V levem oltarju sta ob strani kipa Joahima in Ane, v niši, ki je poglobljena v prizidano kapelico tako, da ji njeno okroglo okno dovaja svetloba, pa v posebnem, od 6 stebrov omejenem prostoru MB z otrokom, oblečena v pravo obleko, stoječa na kepasti gmoti ~~z~~ oblakov in glavic. V in okoli po niši letajo angelčki, od katerih nosita 2 nad Marijo kraljevsko krono. Angelčka svečonosca spredaj sta grobo, ljudsko delo in ne spadata k skupini, ki pa tudi ni kvalitetno na najvišji ravni. Pločevinasti svečniki so bp. Oba oltarja sta iz štuka, plastike so lesene in belo pobarvane. Štuk je pisan, večinoma marmoriran, kar daje že tako bogatima oltarjema videz imaginarne lepote, katero hočeta v gledalcu tudi zbuditi.

Prižnica: Vhod nanjo je od zunaj. Prižnica počiva na betvastem, kvadratnem slopu s posnetimi robovi, z bogato profilirano, precej visoko bazo in osem stranim profiliranim "kapitelom". Od stebra izhaja 5 razgibanih volut, okrašenih s školjkovino in prepetih s cvetnimi viticami, ki nosijo profiliran, golšast in trebušast zidec. Prižnica sama je 4/8 tlorisa s pravokotnim altanskim dostopom nanjo. Dostopni del nosi posebno bogata volutasta konsola, ki počiva na ladjiski steni. Trebušasti zidec teče tudi okoli tega altana. Ograjo členi 6 zelo bogatih navpičnih volut, okrašenih s školjkami in med seboj spetih s cvetnimi vrvicami. Nato sledi bogato profiliran golšasti zidec, na katerega so pripete vrvice s posebnimi školjkastimi kartušami. Prižnično steno tvori ladjiski pilaster, okrašen s fantastično kartušo in bogato navitima volutastima konzolama s kompozitnimi kapiteloma, ki nosijo lambrekinasti baldahin, ki je enakega tlorisa kot prižnica, katerega tvori

bogatom profiliran golšasti videc, od katerega raste 5 prosto stoječih, dvojnih, izredno bogatih volut, ki nosijo baldahinšek, obvečan z glavicami in okronan s kroglo in križem. Ker volute rastejo iz baldahina, se pojavljajo pari glavice, med volutami pa 4 izredno bogata školjkasta čela z akantovimi volutami spodaj. Prižnica je bogato in krasno štukatersko delo in spada gotovo med najlepše in najkvalitetnejše v Sloveniji. Prižnica je isto delo kot so ladijski oltarji.

Orglje so sorazmerno preproste ter običajnega barožnega koncepta tako v tlorisu kot v narisu. Srednji višji del krasi čelo, sestavljeno iz xxvx ovalnega medaljona, v sredi spetih dolgih listov in rožne vrvice, stranska xx nižja pa vazi copfastega stila in palmovi vejici, piščalastega polja pa suh akant in 2 bela angelčka. Orglje so iz l. 1833. in so bile narejene v Mariboru.

Kropilnika: pri glavnem vhodu. Imata močna balusterka stebra in okrogel piščalasti bazen. Desni kropilnik nosi letnico 1674. Na kropilniku pri južnem vhodu stoji tudi letnica 1674.

Od svetilk je omeniti predvsem glavni lesteneč, ki je bil 6 ali 8 svečen. Je lesen. Predstavlja lepega plavajočega efeba v razgibani draperiji, katerega pomaga z druge strani mali angelček, da nosi košato palmo, v katere listju so svečonosci v obliki pozlačenih cvetov.

Pred stranskima vhodoma nosita 2 plavajoča, oblečena angela-svečonosca, eden v rdeči, drugi v plavi obleki, svečnika, nista pa tako kvalitetna izdelka kot je glavni.

V prezbiteriju je 6 angelov svečonoscev, katere sem že omenil. Vsi ti lesni rezbarški izdelki so iz časa barokizacije cerkve, torej l. pol. 18. stol. Večna luč ima podobo gorečega srca. Je veliko in lepo ter bogato z baročno ornamentiko okrašeno delo iz posrebrene in pozlačene pločevine ter iz časa nastanka glavnega oltarja.

Klopi: Korne klopi: v prezbitteriju so 3 korne klopi. Prva ima na čelu pdp polje, okrašeno s školjkovino, mrežo in trakom, stranici bogato izrezljani v obliki školjkovine, mreže in rokaja, hrbtiščno čelo pa zelo bogato izrezljano s srčastim poljem z Marijinim monogramom v sredini, obdanem s školjkovino, mrežo, polastim rokajem, rogovi izoblilja in cvetnimi vrvicami. Druga je podobna prvi, le da je nekoliko večja. Spredaj ima dve ožji polji, izpolnjeni s školjkasto kartušo. Polje v sredi hrbtiščnega čela predstavlja relief Božje oko v trikotu., obdanem od glorijske. Tretja klop je velika in dvojna z vhodom v sredini. Njeni čelni strani imata po 2 enaki polji kot ga ima prva klop, hrbtiščni čeli pa sta enaki ostalima čeloma, le da je na enem upodobljen križani na Golgati (levo se ~~vidi~~ vidi drevo in luna, desno Jeruzalem in sonce z IHS), na drugem pa sv. Duh v običajni glorijski. Stranice vseh naštetih klopi so enako oblikovane.

V ladji gje pod emporo 6(4 + 2) klopi, katerih čelna in zadnja stran imajo po 2 polji ter naslikan črn, prepletajoči se trak. Z isitim motivom so okrašena tudi vsa hrbtišča, medtem ko so stranice rezljane z oblikami školjkovine in mreže. Te rezbarije so precej plitve, motiv mreže pa je sploh vrezan. Nadjske klopi sicer niso tako zahtevno izdelane kot korne, vendar so zelo lep primer baročnih cerkvenih klopi, ki so pri nas tako redko ohranjene. Ena od klopi ima letnico 1750.

Ostala cerkvena oprava je bp, kar velja tudi za spovednice. Zakristijska kredenca je lepo baročno delo iz 1. pol. ali sredje 18. stol. Nastavek, kije v sredini dvignjen, krasi školjkast mrežast ornament ter bogata intarzija, vratca v sredini pa vžgana podoba Križanja.

Oprema: Na zakristijski omari stoji rokokojski svečnik. Nato je omeniti: rokokojsko kadilnico in čolniček, baročni pločevinasti pladenj za ohe mašni posodici, misal iz l. 1741. Ostala posoda in paramenti so bp.

Zvonik: Zvon v njem ima napis: SANCTE ROCHE ORA PRO NOBIS ANNO 1694 ter reliefe Roka, Petra, Ignacija in deizisne skupine. Sicer nobenih oramentov ali dekoracije.

Podstrešje: Zvonik je na južni steni počevno ometan do pod temena sedanjega ladjinega oboka, katere požarna stena je prizidana k zvoniku. Stolp je imel ogal proti ladji okrašen s kvadrati in pravokotniki v obliki šivanih oglov, katerih pravokotnike krasi diagonale, kvadrate pa renesančne lilije. Ladja je jasno povišana ter je bila prvotno enako visoka kot prezbitერიj in krita s skupno streho, ki se je proti zvoniku trikotno zaključevala. Na sedežih ladjinih obokov so vidni sledovi tramovih lukenj, ki so nekoč nosili tabulant. Prehod iz prezbitერიja na nekdanje ladjino podstrešje so razidali, ko so ladjo dvignili in obokali. Tudi ladjino čelo ter njen fabion sta kasnejša. Vsi oboki so kameniti.

Resume: Cerkev je enotne gradnje ter je nastajala od vzhoda proti zapadu. Prezbitერიj je bil gotov morda že l. 1645, zvonik 1646, ladja 1651, in 1666. Ladja je imela tabulant v višini prezbitერიjevega oboka in nekoliko pod vrhovi sedanjih zašiljenih(!) oken. Vso cerkev je pokrivala enotna streha ter jo obtekal enotni fabion, ki je bil na ladji morda za spoznanje višji. V zadnji tretinji 17. stol., morda l. 1671., ko so vdelali pevsko emporo, so ladjo dvignili in obokali, naredili novi fabion in predelali zašiljen povišali okna. To gradbeno fazo dokazujejo sledovi na podstrešju, saj je ladja v vsej višini nad prezbitერიjem jasen ^{nad} prizidek in prizidek k zvoniku, enako kot njena požarna stena, ki je bila ca po metra višja od prvotnih ladjinih sten ter je imela prehod na njeno prvotno podstrešje. Okroglo okno na ladjini fasadi in profilacija fabiona ter omrežje oken govore za čas nastanka okoli l. 1670, Metamorfozo v poznobaročnem smislu je doživela notranjščina z njeno štukacijo in poslikavo l. 1738. Odtlej je bila obnovljena l. 1825. na zunan

ščini, l. 1882 in 1887 v notranjščini (Jakob Brollo) ter leta 1911 v celoti. Osrednji del njenega tlaka je teracast, okrašen z 5 zvezdami, od katerih je največja v prezbiteriju, pa je iz l. 1880.

Okolica: Izpred cerkve je izredno lep razgled, ki sega od Savinjskih Alp do Hrvaškega Zagorja in od Pohorja do Rudence in Žusma.

Konservatorske opombe: Cerkev je v redu vzdrževana, vendar kažejo nekateri deli stropa sledove nekdanjega zamakanja.

Ostalo:

Opombe: Oba profilirana kamna višine ca pol m, ki stojita pred severno stranjo zvonika sta nekoč služila spovedi, kajti uporabljali so jih spovednik. Freske v cerkvi, na Križevem potu in v spodnjih 2 kapelah so delo raznih rok iz let: 1738, 1745-47. 1750 in 1753. Štukature so tudi delo večih rok: v cerkvi, v kapeli Svetih stopnic in v Rokovi kapeli, torej iz let: 1738, 1747, in 1753. Štukature v ostalih kapelah so malenkostne, čeprav so tudi v 4, 6, 8, 10 in 12 ter so verjetno nastale l. 1745-47. Cerkvena štuk oprava je nastala med leti 1738 in ca 1750, lesena plastika Križevega pota pa med leti 1745-47, razen one v Rokovi in Škapulirski kapeli, ki sta nekoliko mlajši. Obnovitvena dela l. 1911. so izvajali: vidarski mojster iz Ljutomera Anton Jandl, freske je očistil Matej Sternen, opravo Alojz Zoratti z Francem Zamudo, štuk pa Pietro d'Aronca.

g. Curk: Geljska topografija (Šentjur), rkp. str. 85-90, zapiski 1960.

Kapela sv. Roka
Iva na poti k kalvariji. Na vrhu dupline sv. Rok pod štukiranim baldahimom
kip M.B. Izgleda novo pobarvan, a kasno gotskega porekla. M. stoji frontalno n
na polmeseču z obrazom, postavlja joč levo nogo nekoliko naprej in na polmeseč.
Na glavi ima krono. Lase razpuščene po ramenih. Z desno podpira sedeče golo
dete z gotsko prekritja nima nogama. Z levo pa drži zem. obli, ki se je dotika
Jezus z levico. M. plašč poznogotsko drapiran k.15.stol.
Treba bi bilo preiskati in ugotoviti provenienco.

Stele, CXIII, 1.7.1948, str.19.

- 1.kapela: 1753 odličen kip sv. Roka. Štuk in freske kakor v cerkvi.
2. " 1750 freske pavlinske smeri. Deloma zelo fino, deloma zelo uničeno.
3. " Jezus v ječi. Odlična skupina figur-
4. " Pieta, freskem pavlinskega kroga (toda drug slikar.) Izredno fine
male slikarije v lunetah. Velike skupine razblinjene na steni za
križem in oboku. Posnema okvire iz štuka.
5. " Slovo Jezusa in Marije
6. " Oljska gora

Freske iste roke kakor v 2. in 4. kapeli. Ista ornamentika, fine, male sličise,
izredno fino ozadje Oljske gore z Judežem, ki vodi vojake (neverjetno dober pri
mer baročnega iluzionizma.)

- 7.kapela : sv. Peter s petelinom (kesanje)
8. " Bičanje

Slike pavlinske smeri v 2.4.6.kapeli.
Job na stropu.

9. kapela Jezus v ječi
10. " Kronanje. Slikarija odlična, pavlinska smer.
11. " Hrvatski Jezus.
12. " Jezus pada pod križem. Pavlinska slikarija sten.
13. " Kalvarija. Slikarije na stropu pavlinske. *14. Scala sanctorum*
15. Kalvarija kakor poprej
14. Scala sanctorum. Slikarije in stropu kakor poprej.

2 oljni sliki Kr. vstal od mrtvih in žene ob Jezusovem grobu. Močno benečansko iz istega kroga kakor freske.

Cerkev:

Tloris in okna visoka, šilasta brez krogovičja, zelo enostavno iz 17.stol. Zvonik lepe renes. oblike.

Napis na zvoniku ima l.1646. Juž.stran. portal ima l.1666

Na juž.steni 2 opornika, čisto v gotskem duhu, a seve iz 17.stol.

Portal 1651.

V slavoloku obnovljen po nemškem posnet napis: To cerkev je slikal na presno Bogumil Gessor l.1738. renovil Jakob Brollo 1887.

Milieu čudovit, štukature in slike neverjetno harmonirajo, vse čudovitost barv in forme.

Splošni izraz bogastvo fantazije cerkve

Zakozvani Gessor je nedvomno slikar pavlinskega kroga, vendar najboljši kar jih je bilo. Z Gessorjem, ki je podpisan pri sv. Petru pri Mariboru nima nobenega stika, še manj s slikarjem v Kamnici. Je pa isti slikar vsaj delavnice, kakor v kapelah križevega pota.

Štukater je menda Quadrio, isti kot v Rušah.

Stele, CXVII, 11.9.1946, str.72-74

Auf einem Hügel 140m hoch steht eine im Jahre 1651 dem hl.Rochus geweihte Kirche. Ein gepflasteter führt in anfangs gerader Richtung, später in Zickzackwindungen zu dieser empor und ist zu beiden Seiten mit kleinen Kapellenanlagen besetzt, welche zwei verschiedenen Typen angehören. Der grössere dieser Typen(Fig.76,77) besteht aus Kapellen in der Form eines Miniaturkirchlein mit Dachreiter und schönem schmiedeeisernen Gitter vor dem Eingange, der selbst von einem künstlerisch ausgeführten Steingewände umrahmt ist. Der kleinere (Fig.78) besteht aus einfacheren Nischenkapellen mit schöner, geschwungener Steineinfassung. Die Kapellen sind grösstenteils mit plastischen Bildwerken ausgestattet, welche Szenen aus der Passion zur Darstellung bringen.

Die Hintergründe sowie die inneren Seitenwände und die Wölbung sind malerisch behandelt und enthalten eine Fülle von Darstellungen, die teils der Passion, teils den Prototypen derselben aus dem Alten Testament entnommen sind. Die Gemälde werden durch die ornamentale Ausschmückung der freigebliebenen Wandflächen zusammengehalten und von kleineren Kartuschen mit Grisailen und Sinnprüchen begleitet.

Die Anlage stammt aus der Zeit von 1745-1753 und ist jedenfalls von hervorragenden künstlerischen Kräften sowohl ihrer architektonischen als auch malerischen und plastischen Ausstattung nach ausgeführt. Sie gehört zu den reizvollsten Schöpfungen der religiösen Kunst der Alpenländer, die wie aus dieser Zeit besitzen und dürfte in Innerösterreich einzig in ihrer Art sein. Selbstverständlich sind die beteiligten Kräfte nicht durchwegs gleichwertig, aber das meiste davon würde auch dann die Fürsorge der Denkmalpflege voll auf verdienen, wenn es nicht einen Teil dieser hochinteressanten Gesamtanlage bilden würde.

Von unten nach aufwärts gezählt, sind folgende Objekte vorhanden:

1. Rochuskapelle (grösserer Typus) In der Apside eine plastische Darstellung aus dem Legende des hl. Rochus, gut erhalten. An der Decke ein nicht sehr hochwertiges Gemälde, das nur zu reinigen ist.

Sämtliche Steinteile, Sockel, Türumrahmungen und Lisenen wären nur durch Abbrüsten von den Flanznetzeilen und Übertünchungen zu befreien. Die Stufen und das Innenpflaster wären zu ebenen. Der stark beschädigte Giebel ist neu zu verputzen, das dort teilweise fehlende Gesimse genau nach dem Profile des früheren Gesimses, das noch stellenweise ganz deutlich zu erkennen ist, nachzuziehen. Der Verputz aussen kann mit verlängertem Weisskalkmörtel, der leicht gelblich zu tönen wäre, vorgenommen werden, doch müsste wegen der vorhändigen Malereien mit der grössten Vorsicht vorgegangen werden. Der etwas geneigte Dachreiter wäre gerade zu richten. Das Dach das mit Steinplatten gedeckt ist, wäre zu übergehen und die jetzt nicht eingedeckte Giebelmauer ebenfalls mit diesem Material einzudecken. Gegen die rückwärtige Sei-

te der Kapelle ist gegenwärtig Erdmaterila angeschüttet, welches zu entfernen wäre, womit die jetzt an den Wänden sich bemerkbar machende Feuchtigkeit zum grossen Teile verschwinden wird. Die im Giebel fehlenden Ovalefenster samt Rahmen wären wieder anzubringen, um ein etwaiges Eindringen von Feuchtigkeit in den Dachraum abzuhalten. Bei dem sehr schön gearbeiteten Eisengitter, von dem nur sehr wenige Teile fehlen, wäre von einer Ergänzung der fehlenden Teile ganz abzusehen, dieses nur vom Roste zu reinigen und ein guter, nicht dicker, einfarbiger, vielleicht schwarzen, konservierter Anstrich vorzusehen.

2. Marienkapelle. Dieselbe ist ein Mitteltypus zwischen der grossen und der kleinen Anlage, hat wohl einen Dachreiter, nicht aber eine Portaleinfassung und eine geringe Tiefe. Die malerische Ausstattung ist grossfigurig und zeugt von bedeutendem künstlerischen Können. In Hintergrunde befindet sich die Darstellung der Madonna (Fig. 79) welche den armen Seelen im Fegefeuer ihr Skapulier reicht. An der linken Wand ein Propheten, rechts eine Sybillen. Am Gewölbe schwebt ein Bild des hl. Geistes zwischen zwei Grisailen in Kartuschen sowie eine Engelsfigur mit einer Kartusche "1750". Die Gemälde im Innern haben mehr durch Menschenhand als durch die Ungunst der Zeit gelitten. Die vom Weg erreichten Malflächen zeigen rohe Kratzverletzungen, nur am Gewölbe zeigen sich Schimmelflecke. Aussen finden sich flache Nischen, die ebenfalls mit grossfigurigen Gemälden geschmückt sind. (Rechts die schmerzhaft Mutter Gottes, links ein ganz zerstörtes Gemälde, rückwärts drei Heilige (Fig. 80), angeblich die hl. Familie) Die nicht sichtbaren Gemälde sind leider auch zur Hälfte zerstört und haben einen morschen Grund. Da sie jedoch zu den besten Gemälden der Anlage gehören, wäre die Sicherung des noch Vorhandenen dringendst zu empfehlen. Am besten würde sich hierzu ein Verfahren eignen, welches den aufgelösten Kalk des Verputzes regeneriert. Auch am Dachreiter finden sich kleinere Nischen mit halbzerstörten Figuren.

Bezüglich der technischen Massnahmen wären alle Vorkehrungen, die bei der ersten Kapelle aufgezählt wurden und hier anwendbar sind, zu empfehlen. Eine einfache Latteneinzäunung, hochgenug um weitere Beschädigungen auszuschlies-

sen, müsste hier vorgesehen werden.

Nach weiteren 90 Schritten endigt der gerade emporführende, von Apfelbäumen eingesaumte Weg vor einer reizenden Treppenanlage. In der Achse des Weges ist als Spindel der zu einer Plattform emporführenden Doppeltreppe ein überwölbter Raum errichtet, der mit einem einfachen Kerkgitter auch aussen abgeschlossen ist. Dieser Raum ist zugleich auch das Untergeschoss der Plattform. In ihm steht eine aus fünf fast lebensgrossen Figuren bestehende Gruppe der Verspottung Christi. Die sehr charakteristischen Figuren sind vielleicht die besten Plastiken der Anlage. Über ihre Restaurierung wird am Schlusse berichtet werden.

Da die Steinstufen teilweise locker liegen, müsste wohl aus Gründen der Sicherheit diese Treppe vollkommen hergerichtet werden. Die teilweise ganz gebrochenen Stufen könnten durch neue, ebenso profilierte, aus demselben Material bestehende Stufen ersetzt werden. Die als Geländerausätze dort befindlichen Steinvasen wären durch Kupferdübel zu versichern und durch Abbrüsten mit starken Weisbürsten zu reinigen. Fehlende Geländerteile können durch Steinvierungen, auf keinen Fall durch Kunststeinmasse ersetzt werden.

Im Hintergrunde der Plattform erhebt sich

3. Kapelle (grösserer Typus). Sie enthält eine plastische Gruppe der Beweinung Christi mit gemaltem Hintergrund. An der Decke ein Fresko der Auferstehung, ein Chronogram mit der Jahreszahl 1745 und kleinere Medaillons mit Grisailles. In den Lünetten der Wände sind noch vier Szenen aus der Kindheit Jesu zu sehen. Die Gemälde sind tadellos erhalten, scheinen jedoch übermalt zu sein und sind jedenfalls von einer schwächeren Hand.

Rechts an der Kapelle ist eine sehr hübsche, einfache, jedoch ziemlich schadhafte Steinkanzel. Durch Kupferklammern und Steinvierungen kann deren Bestand vollkommen gesichert werden. Die zu ihr emporführenden sehr schadhafte Stufen werden einer Erneuerung, die ohne weiters zugestanden werden kann, bedürfen. Bezüglich der technischen Massnahmen gilt das für die zweite Kapelle Gesagte.

Von hier aus setzt sich der Weg zunächst als gerade Treppe und dann als Tück

4. Kapelle (kleiner Typus) mit der plastischen Gruppe: "Christus nimmt Abschied von seiner Mutter." Die Gruppe ist leider in jüngster Zeit mit Olfarbe neu gefasst worden. Mit der Neufassung der Gruppe ging auch eine sinnlose, dicke Überstreichung der Steinportalanlage Hand in Hand, was sehr zu bedauern ist. Der neue Anstrich und auch die neuen Gesimse sind aber schon derartig in boshafter Weise beschädigt worden, dass auch hier eine Renovierung vorgenommen werden muss, bei welcher gleich daran gedacht werden möge. Die Steinbestandteile von der anhaftenden Olfarbe zu befreien.

5. Kapelle (grosser Typus), Plastische Gruppe: Christus am Ölberge mit den schadhafte Jüngern. Im Hintergrunde ein Gemälde Gott Vaters. Am Gewölbe "Abraham opfert den Isaak", in den Ecken Grisailen. Dieses Gemälde ist von sehr starken Sprüngen durchzogen worden, die ausgebessert werden müssten. An der linken Wand das Gemälde des hl. Abendmahls, das an der rechten Wand zerstört. Technische Ausnahmen, wie die Kapelle 2. Dazu käme aber auch die Sicherung des Gewölbes durch Eisenschliessen, die infolge der geringen Spannweite nur von geringen Dimensionen zu sein brauchen und daher die Wirkung des Raumes nicht stören würden.

6. Kapelle (kleiner Typus). Plastische Gruppe: "Reue des hl. Petrus", leider neu gefasst. Auch hier ist die Steineinfassung wie bei Kapelle 4 neu angestrichen und erfordert die gleichen Restaurierungsmassnahmen.

7. Kapelle (grosser Typus). Plastische Gruppe: Greisselung Christi. Im Hintergrunde gemalte Architektur mit Pfeilern und einigen Figuren. Links Seitengemälde verloren, rechts Christus vor Herodes, an der Decke Hiob, eine ausgezeichnete Arbeit. Die Decke durchziehen starke Sprünge, auch zeigen sie vielleicht Schimmelflecke. Erforderlich sind dieselben technischen Massnahmen wie bei Kapelle 5, dazu noch eine sehr gründliche Übergehung der Dachdeckung und genaue Prüfung der Dachbölzer. Die Gemälde sind nur zu reinigen.

8. Kapelle (kleinere Typus). Plastik: Christus im Gefängnisse, mit gemalten, einen Atriker darstellenden Hintergrunde. Der Torbogen zeigt eine sehr schöne

Patina. Es wäre daher bei der Renovierung von der "Einigung der ~~Exit~~ Stein-
teile abzusehen.

9.Kapelle(grosser Typus) . Platische Gruppe: Dornenkrönung mit gemaltne figu-
ralen Hintergrund. An der linken Wand " Ecce homo", an der rechten Pilatus
wäscht die Hände. Hier ist der Malgrund im Begriffe sich abzulösen und ~~hängt~~
hängt teilweise in der Luft. Das Bild ist daher sofort zu sicher, die Anwen-
dungen eines Verfahrens zur Härtung des Grundes wäre auch hier angezeigt. An
der Decke "Daniel in der Löwengrube". Technische Massnahmen wie bei Kapelle5.
10.Kapelle(kleiner Typus).Plastische Gruppe: Miserikordialbild , ähnlich wie
Kapelle8.

11.Kapelle(grosser Typus). Plastische Gruppe: Kreuztragung mit gemaltem, figu-
ralen Hintergrunde. An der linken Wand"Christus wird ans Kreuz geschlagen"
(in der linken unteren Ecke verloren), an der rechten Seite die Entkleidung
Christi. An der von Sprüngen durchzogenen Decke " Kain erschlägt Abel".
Hier sowie an einigen anderen Kapelle wäre die kobaltblaue Färbung der Mal-
bung des Eingangsbogens durch eine andere, womöglich licht braungelbe zu er-
setzen. Technische Massnahmen wie bei Kapelle 5.

Es folgt nun eine kleine abschliessende Stiegeanlage bei deren Renovierung
dieselben Punkte wie bei der ersten Stiegeanlagen zu beachten wären.

An ihrem Ende erhebt sich die

Kreuzigungsgruppe.Eine sakrecht zur Achse der Anlage gestellte Wand, die in
drei Nischen gegliedert ist. Der Raum von den Nischen ist überwölbt und wird
das Gewölbe durch zwei vorgestellte Pfeiler von elegantem Höhenverhältnis ge-
tragen. Vor der Wand ist eine plastische Darstellung der Kreuzigung mit den
beiden Schächern, Maria, Johannes und Magdalena aufgestellt. Der Hintergrund
ist mit allegorischen Figuren und Landschaft bemalt. Die Plastik ist neu gefas-
sst und der Hintergrund ist scheinbar zu verschiedene Zeiten so stark über-
malt worden, dass vom Alten fast nichts mehr übrig geblieben ist. Nur zu
Häupten des Gekreuzigten ist die Figur Gott Vaters am Gewölbe im Originalzu-
stande. Der Weg führt links an diesem Objekte vorüber. Gegen die Neuherstel-

läng eines rechts anzulegenden Weges, der offenbar einmal bestand, obwaltet keine Anstand.

Abermals axial gelegten folgt nun die

Scala santa. Eine 30 "armorstufen bestehende Treppe führt in einem gewölbten, durch Fenster erleuchteten Gange (Fig. 81.) zu einem viereckigen Kuppelraume mit kleiner Laterne empor. An den Wänden längs des Ganges befinden sich die gemalten Standfiguren der 12. Apostel. Leider ist der Bewurf der Wände bis zu im Höhe bis auf den Stein abgesc lagen, so dass sämtlichen Figuren die Beine fehlen. Dies ist die störenste Verunstaltung, die in der ganzen Anlage anzutreffen ist. Jedoch ist auch hier, wie weiter unten ausgeführt eine Ergänzung nicht zu empfehlen. Am schräg laufenden Tonnengewölbe befinden sich reizende Stuckornamente und die Kartuschen drei Gemälde, welche die hl. Familie mit den Leidensinstrumenten, eine Allegorie der Kirche und den Raum Jakobs zur Darstellung bringen. Im Kuppelraume sind die Stuckverzierungen und Gemälde durch das bei dem Laternenansatz eingedrungene Wasser sehr stark zerstört. Eine Wiederherstellung derselben ist nicht mehr möglich, nur die Stuckornamente können durch einen geschickten Auftragarbeiter nach vorhandenen Mustern ergänzt werden.

Unter der Kuppel ruht ein einer Art Katafalk eine halblebensgrosse Figur des Heilands im Grabe, der von einem Engelputto betrauert wird. An der Stirnwand steht ein kleiner Altar mit schönem Ölgemälde des von Engeln verehrten Schmerzensmannes. Rechts hängt ein zweite Gemälde, die hl. Frauen am Grabe. Der Zustand dieser Gemälde ist schlecht, könnte aber durch Rentoilierung Abnahme des blind gewordenen Firnisses und Reinigung des Gemälde erheblich gebessert werdne. Alle Fensteröffnungen sowohl an der Stiege als auch im Kuppelraum wären auf das sorgfältigste zu verglasen. Die Treppe ist zu übergehen. Da bei dem Laternensatz kaum mit den Steinplatten ein sicherer, gegen Wasserdurchsickerugn widerstandsfähiger Abschluss zu erwarten ist, könnte an dieser Stelle eventuell ein Blechdeckung angebracht werden. Alle anderen

technischen Massnahmen wären wie bei den früheren Objekten vorzusehen. Als Bekrönung der ganzen Anlage folgt auf dem obersten Plateau des Hügels die weit ins Land schauende

St. Rochuskirche: Schon im Jahre 1651 errichtet ist sie bedeutend älter als die Kalvarienberganlage und hat aussen das einfache, schwere, noch stark gotisierende Aussehen unserer frühbarocken Kirchen. Im Innern (Fig. 82, 83) wurde wie jedoch gleichzeitig mit der Anlage des Kalvarienberges vollkommen neu eingerichtet und ausgemalt. Eine später angebrachte slovenische Inschrift in einer Kartusche der Nordseite besagt, dass die Kirche im Jahre 1738 durch einen Bogumil Gessor ausgemalt wurde, was jedoch nur auf einer durch vage Stilähnlichkeiten begründeten Vermutungen eines ehemaligen Kirchenvorstehers beruht. Eine weitere Inschrift erzählt von einer Renovierung im Jahre 1882, welche allerdings im Detail und in der Farbenstimmung des Interieurs manche Veränderungen vornahm, dabei jedoch sehr geschmackvoll vorging, so dass der erste Eindruck des Objekts der einer vollständigen Unberührtheit ist.

Für die Restaurierung der Holzplastiken der Kalvarienberganlage wären folgende Grundsätze zu empfehlen: Die durchweg erneuerte Fassung ist roh naturalistisch mit Ölfarbe ausgeführt und verdirbt den Eindruck der Figuren, statt ihn zu heben. Sie wäre daher zunächst vorsichtig zu entfernen und hierbei festzustellen, wie die ursprüngliche Fassung ausgesehen hat. Hierauf wären eventuell wurmstichige Teile zu imprägnieren und die ganz geringfügigen Ergänzungen anzubringen. Die neue Fassung hätte sodann nach Massgabe der ätesten über dem ältesten Gipsgrund mit matt auftrocknenden Farben zu erfolgen. Hierbei wäre von allzu grossen Naturalismus abzuweichen und so weit zu stilisieren, als es der statuarische Charakter verlangt. Auch ist zu beachten, dass es bei der ersten Anlage, bei welcher der plastische Vordergrund durch Vermittlung eines künstlichen Felsens allmählich in den gemalten Hintergrund übergeht, offenbar auf eine Illusionswirkung wie bei den modernen Panoramen abgesehen war. Nachdem der Hintergrund im Original gegeben ist, wird sich